

20

Як воля дами із Шампані
Мій хист побачити в романі,
Візьмуся радо до роботи,
Служити сповнений охоти
Усім, що може чоловік,
Зарікшись лестоців повік.
Інакше б хтось, можливо, взявся
Ту ж мить до лестоців допався,
Сказав би, — додаю свій глас! —
Ця дама між земних окрас
Найкраща серед гарних дів,
Як фен сильніший од вітрів,
Що дмуть у травні або квітні.
Я не з вечірніх та досвітніх,
Хто прагне лестоців для дами.
Чи скажу щирими вустами:
Як варті перла самоцвіту,
Графиня — королев пів світу?
Ні, не казатиму цих слів,
Хоча це правди чистий спів.
Її думки та віщий зір
Впливають більше на цей твір,
Ніж труд мій і талант-проноза.
Тож мій герой тут — Лицар Воза.
Кретъен цю розповідь веде,
Від змісту й дум не відійде
Таки графині, а він сам
Ніякий не кладе свій крам,

Крім праці ревної й посвяти.
На Вшестя, на велике свято
Король Артур свій двір зібрав,
Величний, пишний, безліч страв
Подав, як личить королю.
Гостинність не жалів свою,
Не кинув вірних компаньйонів,
По учті був серед баронів.
Були між них і королева, —
Здається, ця деталь суттєва, —
40 Й гурт куртуазних дам вродливих,
Французькою, ой, щебетливих.
Й для Ке, що стіл той накривав,
І конетаблів час настав:
Ке їв і не дивився вгору,
Аж лицар тут явивсь до двору
У гарнім, пишнім обладунку,
При зброї і пішов в керунку,
Де сам король сидів на троні
У колі славному баронів.
Той лицар зброї не знімав,
Не привітався й загорлав:
— Артуре, до моїх в'язниць
З землі твоєї і світлиць
Зігнав я лицарів і дів.
Тобі не кажу, щоб радів,
Мовляв, віддати хочу їх,
А щоб ти знав серед утіх:
Не маєш сили і багатства
Звільнити їх з мого кріпацтва!
Й затям собі: ти вже й помреш, —
60 На волю їх не поведеш.
Сказав король: — Тож слід терпіти,
Як сил нема позбутись гніту,
Хоч в серці тяжко я сумую.
А лицар вдав, ніби прямує,
Вже до дверей, ступив назад,

Повз короля, придворних ряд,
Дійшов до виходу із зали,
Там ноги нерухомо стали,
І крикнув він тоді з порога:
— Якщо, королю, маєш змогу
На віру спертися сталеву
І доручити королеву
Котромусь лицарю, щоб вів
Її у глиб моїх лісів.
Тоді врочисто обіцяю:
Всіх в'язнів я умить звільняю,
Що стогнуть у моїй землі,
Як лицар доведе мені,
Що королеві захист дасть.

80 Почули всі про цю напасть,
Захвилювався зразу двір,
Почув і Ке, що до сих пір
Між слуг знай допадавсь до страв.
З-за столу миттю він устав,
Пішов до короля, в промові
Сказав із гнівом в кожнім слові:
— Королю, в тебе я на давній,
На службі відданий і вправній,
Тепер іду у світ я, голий,
Тобі слуга я вже ніколи,
Нема охоти в мене й волі
Тобі служити, наче долі!
Король стерявся, як почув,
Нескоро слово він здобув,
І все ж душі озвався гарт:
— Це правда, ні, чи, може, жарт?
Ке відповів йому достоту:
— Нема до жартів тут охоти,
Я йду, нехай минають дні,

100 Не прошу зовсім я платні
Або за службу нагороди,
Востаннє вийду я на сходи

І рушу вмить, не забарившись.
— Від гніву, може, озлобившись, —
Тяжкого завдаєш ти жалю? —
Спитав король. — Бо, сенешалю,
Вам місце тут, на цім дворі,
Й під небом, знайте, угорі
Нема того, що без вагань,
Як лишитесь, вам дам як дань.
— Королю, не марнуйте часу,
За жодну обіцянку ласу, —
За золота сетьє¹ у день, —
Не буду тут. Король лишень
Похнюпивсь; каже королеві:
«Події є нові двірцеві,
Я з сенешалем розмовляв,
Він двір покинути прохав,
Йому я кажу: перестань, —
120 Глухий він до моїх благань!
Він, може, впокориться вам,
Підіть, окрасо гарних дам:
Моїх не вчувши, може, слів,
Він вам відмовити б не смів.
Моліть, впадіть йому до ніг,
Щоб я навек не втратив сміх,
Як втрачу миле товариство.
Де сенешаль той норовистий,
Вже й королева миттю там,
Знайшла його, де шум і гам,
Враз підійшла серед юрби
І каже: «Скільки-бо журби
Я, ке, повім про це одразу,
Зазнала через чуту фразу,
Що засмутила враз мене.

¹ Сетьє — стародавня міра об'єму, різна в різних періодах та регіонах: 1) міра зерна та інших сипучих речовин від 150 до 300 л (ще й ділянка землі, яку можна засадити такою кількістю зерна); 2) міра об'єму для рідин, приблизно пів літра.

Від короля вас що жене?
Я бачу вас, на серці сумно,
Звідкіль ця думка нерозумна?
Де куртуазність ваша нині?
140 Лишіться, прощу без гордині,
Благаю, Ке, не йдіть від нас!
— Я, дамо, вдячний вам всякчас,
Та йти мені пора настала.
І королева знов благала,
А з нею й лицарі гуртом.
— Ви час марнуєте кругом,
Не треба, — каже Ке, — дурниць.
Тут королева впала ниць,
Простерлась в лицаря в ногах.
Ке просить: — Встаньте, який жах!
Вона: — На ноги не зіпнуся,
Я, Ке, тоді аж підведуся,
Як справдиться моє бажання.
Тож Ке дослухавсь до благання,
Лишусь, сказав, король зате
Хай сповнить прагнення просте,
Й вона так має учинити.
— Ке, — мовить, — хоч би що просити,
Ми з королем усе дамо,
160 Ходімо, враз розповімо,
Що не мчите ви в дальню путь.
Ке з королевою ідуть,
До короля зайшли до зали.
— Я Ке веду назад, — сказала, —
Правда, насилу, і, до слова,
Тут є усе ж одна умова:
Бажання Ке складе ціну.
Король полегшено зітхнув,
Сказав, що виконає кожне
Бажання щире і побожне.
— Тож ось, Величносте, бажання
Й ціна за його виконання,

Бо обіцянку ви дали.
Ціную ваші я дари
І щиру дяку вам складаю:
Ви королеву свого краю
Мені під захист доручили!
Тепер ми помчимо щосили
До лицаря отого в лісі.

180 Король у смутку, мов завісі,
Та свого слова не зламав,
Хоч жаль його страшний долав,
Як стало очевидно всім,
Та й королеву прибив грім.
І всі там кажуть при дворі:
Нерозум, гордощі дурні
Таке зухвальство породили.
Король бере за руку милу
І каже тужно королеві:
— Долайте сумніви свинцеві
І разом з Ке тепер ідіть.
Озвавсь і Ке: — Ви доручіть
Її мені, не бійтесь лиха,
Живу й цілу поверну тихо.
Король дружину передав,
І Ке з собою її взяв.
За ними обома гуртом
З палацу вийшли всі притьмом.
І знайте: і лискучу зброю,

200 І вірного коня з вуздою
Враз сенешалю подали,
А потім румака вели
Сумирного і королеві.
Потребі корячись суттєвій,
Іде до румака вона,
Прибита горем і сумна,
Сідає верхи на коня
І каже тихо навмання:
— Якби ви, друже, трохи знали,

Мабуть, ніколи б не пускали
Ступити з Ке бодай два кроки.
Ледь чутно мовила, нівроку,
Та граф Гінабль її почув,
Що, як сідала, поряд був.
Як вирушали уже з двору,
Плач залунав в скорботну пору,
Немов вона лягла в труну:
Хоч би Господь її вернув!
Зухвальством гордий сенешаль
220 Уже повів її у даль,
Де лицар в лісі їх чекав.
Ніхто відїзд цей не вітав, —
Ніхто й не рушив їм услід,
Лиш небіж, бо один в них рід,
Говен промовив дядьку гнівно:
— Величносте, дитя наївне,
Нема у ваших діях ладу,
Я дав би вам одну пораду:
Вони ще, певне, десь близенько,
Тож їдьмо й ми услід хутенько,
І всі, хто має тут охоту.
Не відсував би я достоту
Похід за ними, рушмо вмить.
Не слід баритись, час біжить.
За ними треба наглядати,
Аж поки вже будемо знати,
Що з королевою там стало
І Ке чи лихо не спіткало.
— Тож їдьмо, небоже мій милий,
240 Ваші слова мій дух збудили,
Годі сидіти тут на троні,
Скажіть, нехай виводять коні,
Одягнуть зброю, зразу й сідла,
Щоб не барилися ми підло.
Ось уже коней привели,
Готових мчати в глиб імлі.